SADDHARMA

Tijdschrift over boeddhisme

Augustus 1994

In dit nummer:

Metaforen	pag. 1
Wedergeboorte zonder 'dader'	2
Dalai Lama in Nederland	11
Diamant-Sutra	15
Afscheid bestuursleden SVB	19
BUN in Vietnamese tempel	20
Netwerk vrouwen	21
Adieu, Bodhi Baum	22
Boeddhistische Agenda	24

SADDHARMA - de Goede Leer - is het orgaan van de Stichting Vrienden van het Boeddhisme. Het blad verschijnt viermaal per jaar.
Losse nummers: f. 3,--. ISSN 0924-9818.

Redactiecommissie: Jacques den Boer, Storm van 's-Gravesandeweg 75, 2242 JD Wassenaar, prof. dr. R.H.C. Janssen, Nico Tydeman, dr. H.F. de Wit.

De Stichting Vrienden van het Boeddhisme is sinds 15 december 1978 de voortzetting van de Stichting Nederlands Boeddhistisch Centrum die werd opgericht op 8 november 1967. De stichting is:

- een ontmoetingsplaats voor alle vrienden van het boeddhisme;
- niet gebonden aan een boeddhistische school of groepering; de verschillende richtingen die het boeddhisme kent, komen in haar publikaties en op haar bijeenkomsten aan het woord;
- geen religieus genootschap in de engere zin van het woord.

De Stichting Vrienden van het Boeddhisme wil diegenen verenigen - welke levensovertuiging of welk geloof zij ook aanhangen - die op enigerlei wijze belangstellen in het boeddhisme of zich daarbij betrokken voelen. Zij zijn als begunstigers van harte welkom.

Begunstigers ontvangen het tijdschrift Saddharma en brochures over onderwerpen die in het kader van het boeddhisme van belang zijn en die onder auspiciën van de atichting worden uitgegeven; zij hebben het recht deel te nemen aan de landelijke lente- en herfstbijeenkomsten.

Tevens wil de stichting, onder meer door het in stand houden van een bibliotheek, fungeren als documentatiecentrum over het boeddhisme ten behoeve van begunstigers en andere belangstellenden.

Secretariaat: Mevr. S. Piek-Maas Geesteranus, Kerkhoflaan 4, 2585 JB Den Haag, tel. 070-3505194

Minimum-donatie 1994: f. 35,-- (echtpaar f. 45,--, stud. f. 25,--). Postgiro no. 1520022 t.n.v. penningmeester stichting Vrienden van het Boeddhisme, Oegstgeest.

Brochures die nog verkrijgbaar zijn:
Grondbeginselen van het boeddhisme, door Tonny Kurpershoek-Scherft,
Natuurbehoud en milieugeheer: metta en karuna, door Victor Westhoff,
Inzicht en uitzicht, twee opstellen over Zen, door Leo Boer,
Boeddhisme en psychologie, door Rob Janssen,
Oosterse meditatie en westerse psychoterapie, door Ada Herpst.
Prijs (incl. porto) f. 5,50 per exemplaar.

Tevens verkrijgbaar: het insigne 'Wiel van de Leer', met het woord Dharma, verguld. Prijs (incl. porto) f. 17,50.

Bestellingen gelieve men te richting aan het secretariaat.
Vermeldt s.v.p. duidelijk de titel van de gewenste brochure.

SADDHARMA

Jaargang 25, nr. 4 juli 1994

REDACTIONEEL

METAFOREN

In dit zomernummer van Saddharma publiceren wij het eerste deel van de voordracht over wedergeboorte, die Peter van der Beek, de grondlegger van de stichting Vrienden van het Boeddhisme, heeft gehouden op onze recente bijeenkomst, in maart jl. in Den Haag. Hij plaatst de idee van wedergeboorte in een historisch kader. Ook het boeddhisme is een historisch bepaalde, en dus beperkte en gebrekkige, poging om aan een steeds sterker wordend, onbegrepen, mysterieus gevoel van angst en verlangen in de mens, richting en gestalte te geven, stelt hij. De speculaties over een voortbestaan en een mogelijk leven na de dood zijn van de oudst overgeleverde tijden af geleidelijk gewijzigd, van telkens weer sterven naar steeds opnieuw geboren worden, wedergeboorte dus. Het cyclisch denken - zie de zon die elke dag weer opkomt en ondergaat -, met het wiel als centrale metafoor, beheerste nog de mens ten tijde van de Boeddha.

De grote vernieuwing in het denken die de Boeddha bracht, was de theorie van het niet-zelf, anâtman. De uiterste consequentie daarvan is dat er geen sprake kan zijn van een 'reïncarnatie', van een herintredende persoon in een volgende bestaansvorm, in een leven na de dood, concludeert de schrijver. In de woorden van Buddhaghosa: 'Er zijn slechts daden, een dader wordt niet gevonden.'

Het betoog van Peter van der Beek geeft volop stof tot overpeinzing. Hij beweert allerminst de enig ware zienswijze op de boeddhistische leer van de wedergeboorte te presenteren. Wie het niet met hem eens is, kan aan zijn interpretatie het eigen oordeel scherpen.

Wil men de boeddhistische leer als leidraad voor het leven in deze tijd beschouwen, dat zal men kritisch moeten durven kijken naar de historische omstandigheden waaronder de boeddhistische opvattingen vorm hebben gekregen. Wie gelooft er nog in de deva's en hongerige geesten uit de oude geschriften, anders dan als metaforen? □

'Een dader wordt niet gevonden'

WEDERGEBOORTE VANUIT INDISCH-BOEDDHISTISCH PERSPECTIEF

door Peter van der Beek

Op de voorjaarsbijeenkomst van de Vrienden van het Boeddhisme, op 12 maart jl. in Isis Maät in Den Haag, heeft Peter van der Beek een voordracht gehouden over zijn interpretatie van de boeddhistische leer van wedergeboorte. Hieronder het eerste deel van zijn lezing. In het komende nummer van Saddharma volgt het slot.

'Je bent boeddhist, je gelooft dus in de reïncarnatie.' Is het juist dat het boeddhisme, evenals het hindoeïsme, reïncarnatie impliceert? Of is dat een populaire misvatting, zoals er met betrekking tot het boeddhisme wel meer zijn? Een Duitse journaliste schreef naar aanleiding van de film Little Buddha: "Zentrales Konzept aller Formen des Buddhismus ist die Reinkarnation." Volgens mij is dat juist niet het geval.

Om iets zinnigs, misschien zelfs iets steekhoudends, te kunnen zeggen over de boeddhistische zienswijze terzake, is het noodzakelijk enig begrip te hebben van een zo fundamentele en voor het boeddhisme karakteristieke analyse van de menselijke persoon als niet-zelf, anâtman, en van het zo belangrijke begrip karman, omdat anders het hele concept van het weer geboren worden in de samsâra in de context van de boeddhistische filosofie volstrekt onbegrijpelijk wordt.

De betekenis van woorden en termen bestaat in de wijze waarop en is veelal ook afhankelijk van de theorie waarin ze gebruikt worden. Een simpel voorbeeld. Als iemand vraagt: 'Geloof je in God?', dan ben je geneigd meteen met ja of nee te antwoorden in plaats van met een gerichte tegenvraag te komen: 'Wat bedoel je met God? Wat of wie is dat waarin ik zou kunnen of moeten geloven?' God is in eerste instantie immers geen kwestie van geloven, maar veeleer van definitie. Het is een beetje mijn stokpaardje, maar de suggestie van taal is bijzonder sterk.

Waar wordt naar verwezen als we het hebben over 'het boeddhisme'? Voor de Duitse televisie, weer naar aanleiding van Bertolucci's film Little Buddha, werd onlangs het boeddhisme als een 'Trend-Religion' gekwalificeerd, en m.i. niet ten onrechte. Maar als we het over 'het boeddhisme' hebben, moeten wij ons goed realiseren dat dat een abstractie is. Feitelijk hebben we te maken met een veelkleurige

en veelsoortige verzameling van zeker een honderdtal scholen en secten met soms zeer uiteenlopende gezichtpunten en opvattingen, die samen één grote spirituele en culturele traditie vormen en die we dan gemakshalve samenvattend 'het boeddhisme' plegen te noemen.

Voor een goed begrip van het accent in mijn verhaal zou ik de vraag willen stellen: wat heeft de Boeddha eigenlijk geléérd? Welk probleem heeft hij geprobeerd op te lossen? Het boeddhisme is immers in de eerste plaats een praktische methode hoe het gestelde heilsdoel, de verlossing van het lijden, van het onheil en de ellende van de wereld, te bereiken, d.w.z. bevrijd te zijn van de noodzaak tot wedergeboorte. Het streven naar niet meer geboren worden - dat is, negatief geformuleerd weliswaar, de doelstelling van het boeddhisme. Een verlossingsleer waarin het accent ligt op de zelfwerkzaamheid, waar het om de mens gaat, niet om egocentrische redenen, niet vanwege zijn vermeende superioriteit, maar alleen omdat het menselijk bewustzijn nu eenmaal het vertrekpunt moet zijn voor de reflectie op de wereld om ons heen, de wereld waarvan wij zelf ook op mysterieuze wijze deel uitmaken. De weg der verlossing, wat daaronder ook moge worden verstaan, is in het boeddhisme in ieder geval een weg die iedereen zélf en alleen zal moeten gaan. Alleen of in gezelschap van anderen, maar als er sprake is van verlossing, dan is het boeddhisme de weg van de eigen, individuele verlichting. De boeddhist is in religieus opzicht - noodgedwongen, maar het is niet anders - een doe-het-zelver. Als er wat te redden valt, zullen we het zelf moeten doen.

Alle godsdiensten, en ik bedoel dan de religieuze hoofdstromingen in de wereld der mensheidsgeschiedenis, en daartoe behoort uiteraard ook het boeddhisme, zijn zonder uitzondering historisch bepaalde, en dus beperkte en gebrekkige, pogingen geweest om aan een steeds sterker wordend, onbegrepen, mysterieus gevoel van angst en verlangen van de, in de loop van een lange evolutie zelfbewust geworden, mens richting en gestalte te geven. In geen van die grote wereldgodsdiensten, levens- of wereldbeschouwingen neemt, zoals bekend, het probleem van het lijden een zo centrale en fundamentele plaats in als juist in het boeddhisme.

De eerste van de Vier Heilige of Edele Waarheden van het boeddhisme is immers de Edele Waarheid van het lijden. 'Dit, o monniken, is de Edele waarheid van het lijden: geboorte is lijden, ouderdom is lijden, ziekte is lijden, dood is lijden; vereniging met wat ons niet lief is, is lijden; scheiding van dat wat ons lief is, is lijden; het gewenste niet te verkrijgen, is lijden; kortom, de vijf elementen die het

hechten aan het bestaan veroorzaken, zijn lijden.' 'Dit ene, o monniken, onderwijs ik: het lijden en de oplossing van het lijden.'

Zo karakteriseert de Boeddha zelf zijn leer. De Boeddha zelf, dat wil zeggen: eerst een mondelinge en later een schriftelijke traditie legt hem deze woorden in de mond. 'Want, zoals de oceaan slechts van één smaak doordrongen is, van de smaak van het zout, zo is ook deze leer en orde,' zegt de Boeddha, 'slechts van één smaak doordrongen, van de smaak der bevrijding, bevrijding van het lijden.' Dat het lijden zoveel nadruk krijgt is zeker geen reden om de leer van de Boeddha als pessimistisch op te vatten. Het is het onderkennen van het feitelijke karakter van de wereld der verschijnselen, zoals hij die op het moment van zijn verlichting had geschouwd.

Het is echter heel belangrijk te bedenken dat dat wat wij gewoonlijk bij gebrek aan een goed equivalent met lijden vertalen in de technische terminologie van het boeddhisme aangeduid wordt met de term dukkha (skt. duhkha). Dukkha is een veel omvattender begrip. Het betekent niet alleen lijden in engere zin, maar impliceert ook de mogelijkheid daartoe. Dukkha is eigenlijk het hele complex van onbehaaglijkheid, van onbevredigdheid, van frustratie. Dat is volgens de psychologische definitie het onaangename gevoel dat men heeft wanneer het doel wat men wil bereiken hoe dan ook buiten bereik is of geblokkeerd wordt. Dit alles is het wat zijn stempel drukt op het leven in zijn totaliteit. Het boeddhisme ontkent beslist niet de vreugde en het plezier dat ook in het leven is. Aspecten die het leven veraangenamen, zowel materieel als spiritueel, worden zeker positief gewaardeerd, maar ze zijn niettemin dukkha, omdat ze vergankelijk zijn. 'Al het samengestelde, d.w.z. al het bestaande, is vergankelijk. Al het samengestelde is leedvol, alle dingen zijn onwerkelijk. d.w.z. wezenloos, zonder eigenheid.' Tot zover het Dhammapada (vss. 277-279). Overal en altijd in alle vormen van leven kunnen we deze drie kenmerken aantreffen: vergankelijkheid, onvolkomenheid, wezenloosheid of niet-substantialiteit. Deze 'kwaliteiten' van het bestaan zijn geen bijkomstigheden die evengoed zouden kunnen ontbreken. Het zijn kenmerkende eigenschappen, onlosmakelijk verbonden met het fenomeen leven zelf, en dus met de menselijke existentie.

Wéten, niet in de begripsmatige, intellectuele betekenis, weten in de zin van 'bekend zijn met' op grond van eigen authentieke ervaring, direct aanschouwelijke kennis - op die manier weten dat dit bestaan werkelijk zo is - vergankelijk, leedvol en wezenloos - en dan proberen dat in de realiteit en de feitelijke zakelijkheid van alledag te actualiseren: dat is de eigenlijke religieuze praktijk van het boeddhisme.

Geen reïncarnatie

Nu dan de reïncarnatie, liever gezegd de wedergeboorte. Want in een boeddhistische context is reïncarnatie geen juiste term. De Shin-boeddhist dr.A. Peel schrijft in een recent nummer van zijn tijdschriftje Eko: 'Het is absoluut foutief om in boeddhistische context van reïncarnatie te spreken en bovendien erg verwarrend.' Want van reïncarnatie is alleen dan sprake als een vorige persoonlijkheid zich met de bevruchte eicel op het moment van de conceptie verenigt. In het boeddhisme is er nu juist geen sprake van een incarnerende, laat staan reïncarnerende, entiteit. Dit is in de discussie over reïncarnatie dan ook het belangrijkste en meest principiële boeddhistische criterium.'

Eerst nog het begrip karman of karma, onlosmakelijk verbonden met het idee van reïncarnatie en daarmee dan ook vaak in één adem genoemd. Dit begrip karman houdt in 'dat het lot van een mens in zijn tegenwoordig bestaan beschouwd wordt als een consequentie van handelingen die in vroegere existenties verricht zijn, en dat zijn handelingen in dit bestaan toekomstige existenties zullen meebepalen', aldus de definitie van Trevor Ling, een Engelse godsdienstwetenschapper. In de boeddhistische opvatting van de karman-leer is er geen sprake van een bovennatuurlijke verwijzing zoals in de oudere, Vedische teksten, de Brâhmana's, waar het karma strikt genomen de sacrale handeling - en dat is dan ook de letterlijke betekenis van het woord karman - in de offerritus was, voltrokken met vooropgezette bedoeling. Karman is in boeddhistische zin een psychologische, en vooral een ethische, grootheid. Een mens kan door zijn morele keuze en door het verrichten van moreel heilzame of verwerpelijke daden zijn eigen lot ten goede of ten kwade beïnvloeden. En juist die correlatie van handeling en consequentie is de oorzaak van het opnieuw geboren worden. Een ieder draagt het stempel van zijn leven en streven: wie juist handelt, wordt puñña (skt. punya), zuiver, rein gelukkig, goed, rechtvaardig. Wie daarentegen slecht handelt, wordt pâpa, dat is slecht, kwaad, boos, ellendig, miserabel. Goed wordt men door goede daden, d.w.z. door karman dat puñña is, slecht wordt men door slechte daden, door karman dat pâpa is. Zo is het exact geformuleerd in een van de oudste Upanishaden, de Brihadâranyaka Upanishad.

Maar dat zijn ook de beide aspecten van de karman-leer in het boeddhisme. 'Lijden volgt hem die met onreine gedachten spreekt of handelt, zoals het wiel de voet volgt van degene die de wagen trekt.

Geluk volgt hem die met zuivere gedachten spreekt of handelt, zoals een schaduw die hem volgt en nooit verlaat' (Dhammapada 1b, 2b). De daad gaat niet verloren, zegt de Boeddha. Iedere daad laat een spoor na, dat door onze voetstappen, d.w.z. door de herhaalde handeling, als het ware tot een pad kan worden ingesleten, tot karakter kan worden, en dan heeft de wet van actie en reactie vrij spel, want alle beweging kiest noodzakelijk de weg van de minste weerstand. Dat is de macht der gewoonte, ten kwade of ten goede.

Bedoeling

Bij karman in boeddhistische zin is er echter een belangrijk onderscheid: bij heilzaam (kusala) of onheilzaam (akusala) handelen geldt naar boeddhistische opvatting dat de gerichtheid van onze wil, het willen, de intentie, de bedoeling die aan een handeling ten grondslag ligt, de enig geldende karmische factor is. Het positieve of negatieve resultaat, de beloning of straf van een handeling, is niet zelf ook weer karma. In dat geval zou er immers sprake zijn van een volledig gedetermineerd gedrag. Er is weliswaar een zekere onverbiddelijkheid in het beginsel van de doorwerkende daad, maar de mens is niet alleen slachtoffer van zijn daden. Hij is ook schepper van zijn omstandigheden. Dat wat wij vipâka noemen (letterlijk gezegd van een vrucht die rijp is en dus gegeten kan worden) is het resultaat van goed of slecht handelen van de mens in dit of in vorig bestaan. Actie en reactie, dat is het actuele handelen nu, vormen de basis, beter gezegd conditionering, van zijn toekomstige bestaanstoestand en zijn uiteindelijke bestemming, zo daar sprake van mocht zijn. Het karman bepaalt als het ware de speelruimte, de ontplooiingsruimte, die een mens ter beschikking staat: een tulpebol wordt nooit een hyacint. Maar binnen die karmisch bepaalde en dus beperkte, in zekere zin genetisch gedetermineerde, begrenzing is er voor de mens vrijheid van handelen principieel en feitelijk mogelijk. Een van zichzelf bewust geworden mens kan zijn eigen lot richtinggevend beïnvloeden. Zodoende draagt hij zelf de verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van zijn handelen en niet-handelen. Zich die zelfverantwoordelijkheid bewust te zijn en te accepteren geldt voor de boeddhist als de hoogste zedelijke norm.

Ik kom nu bij een van de belangrijkste aspecten van de boeddhistische zienswijze, die duidelijk maakt dat er in laatste instantie geen sprake kan zijn van een herintredende persoon in een volgende bestaansvorm, in een leven na de dood. In de boeddhistische psycho-

logie treffen we iets unieks aan, nl. de ontkenning van de idee dat een menselijke persoon een zichzelf gelijkblijvende, onvergankelijke kern, 'etwas Kernhaftes', een eeuwige ziel of iets dergelijks zou hebben. De opvatting dat het individuele ik een waandenkbeeld is, een illusie, is 'een stelling die het boeddhisme niet gemeen heeft met enig ander systeem uit zijn tijd. Het behoort uitsluitend en alleen tot het vroege boeddhisme, althans tot aan de ontwikkeling van de moderne psychologie in recente tijd,' aldus Trevor Ling. Het leven in zijn totaliteit, dus ook ons zogenaamde individuele bestaan, is bij voortgaande analyse niets anders dan een continu, dynamisch proces dat in zijn complexiteit van ogenbik tot ogenblik aan verandering is onderworpen. In een van de oudste commentaren op de boeddhistische canon, de Visuddhimagga van Buddhaghosa, staat dit vers:

Er bestaat slechts lijden, niet iemand die lijdt;
er zijn slechts daden, een dader wordt niet gevonden;
verlossing is er, maar niet een verlost persoon;
het pad is er, maar niemand die het gaat.

Het doel wordt genoemd, maar van een ik is geen sprake. Dit klinkt nogal paradoxaal, maar ik denk dat het zó geformuleerd is om ons egocentrisch geconditioneerd denken en handelen wakker te schudden, ons te confronteren met de onwerkelijkheid van het eigen ik dat, zoals de dichteres Jacqueline van der Waals het zegt, 'geen wezen heeft dat in zichzelf beklijft'. Het verlicht zijn waarvan het boeddhisme spreekt, houdt dan ook in: verlost zijn van de waanidee van een eigen, onvergankelijke individualiteit. De diepste illusie die aan ons conventionele bestaan ten grondslag ligt, is 'de vooronderstelling een afzonderlijke entiteit te zijn' (Alexander Smit). De oplossing die het boeddhisme voorstaat, is juist die fatale zienswijze te elimineren omdat het de sterkste band is die ons aan het bestaan gekluisterd houdt en daarmee het lijden bestendigt. Verlossing betekent bevrijding uit de eindeloze kringloop van geboren worden, leven, sterven en weer geboren worden, gekenmerkt door de drie 'kwaliteiten' van vergankelijkheid, onvolkomenheid en niet-substantialiteit. Direct in de eerste leerrede die de Boeddha na zijn verlichting hield, bekend als de Preek van Benares, treffen we al die grondige observatie en analyse van de menselijke persoon aan die ook in latere sûtra's steeds weer terugkeert: een volstrekt unieke boeddhistische theorie, de anâtmanvâda, de leer van het niet-zelf. De aandacht van de boeddhistische psychologie is scherpgesteld op de geldigheid van de identiteit van de mens, en dat is natuurlijk ook precies het kernprobleem in de discussie over en rond

reïncarnatie. Wie of wat is het dat zou moeten of kunnen reïncarneren? Dat is - ook voor de vegetariërs - de hamvraag.

Hiernamaals

Ik ga eerst even terug in de Indische geschiedenis. De voorstellingen en speculaties over een voortbestaan en een mogelijk leven na dit leven, een hiernamaals, hebben zich reeds in de eeuwen voorafgaande aan het optreden van de Boeddha nogal ingrijpend gewijzigd. De dichters van de Rig Veda, de oudst overgeleverde poëzie in onze mensheidsgeschiedenis, zien het leven na de dood - althans voor de rijke en voorname mensen! - als een aangename voortzetting, heel materieel en heel concreet gedacht, van hun leven op aarde. De wens om persoonlijk voort te bestaan was al heel vroeg de vader van de gedachte. Maar later is men daarvan toch niet meer zo zeker. Als dat hemelse leven na de dood heel aards en heel lichamelijk is, dan kan het zeker niet duurzaam zijn; zo ontstaat dan de vrees voor een herhaalde dood. In de Upanishaden, de categorie geschriften van 800 tot 500 v. Chr. die in de spirituele en religieuze traditie van India van grote betekenis zijn geweest en nog steeds zijn, verschuift dan geleidelijk het accent van dit geloof van het telkens weer moeten sterven naar het geloof van het telkens weer opnieuw geboren moeten worden: wedergeboorte hier op aarde in gelukkiger of ongelukkiger omstandigheden, al naar gelang van de kwaliteit van de voorafgaande existentie.

In zijn Inleiding tot het Indische denken zegt prof. Gonda dat het niet duidelijk is of, en zo ja, hoe deze overtuiging van de wedergeboorte zich uit het geloof in de herhaalde dood heeft ontwikkeld. Een mogelijke verklaring is de uitgesproken neiging tot cyclisch denken bij de primitieve mens die nog sterk bij de natuur betrokken was. Het wiel (chakra) is een oersymbool. In de Rig Veda geldt het als model, als metafoor, voor de verklaring van leven en wereld. Deze wielsymboliek is ook belangrijk voor de boeddhistische theorie en beeldvorming rond het idee van reïncarnatie. Primair was het wiel symbool van de zon, die het ritme van dag en nacht bepaalde. Met twaalf spaken was het wiel het symbool van het jaar, maar vooral, en dat zeker in het boeddhisme, ook symbool voor de cyclus van geboorte, leven en dood, waarvoor in de Katha Upanishad voor het eerst de term samsâra (kringloop, rondwenteling) wordt gebruikt. Geboren worden, leven, sterven en weer geboren worden, te zien als een ononderbroken rondwenteling, als een cyclisch proces, is heel

fundamenteel voor het Indische denken. In de Maitrî Upanishad is voor het eerst sprake van het wiel van transmigratie. Maar ook in de Pali-canon (Majjhima Nikâya I, 139) vinden we de term jâtisamsâra, de geboortecyclus van het steeds weer opnieuw tot bestaan komen. Volgens de overlevering schouwde de Boeddha in de nacht van de Verlichting de diepste samenhang der dingen, later uitgebreid en meer theoretisch geformuleerd in de beroemde formule van het ontstaan in onderlinge, wederkerige afhankelijkheid, paticcasamuppâda (skt. pratîtya-samutpâda). Deze formule van voorwaardelijkheid - 'als dít, dan ook dát' - wordt meestal visueel verbeeld door een wiel, het wiel van leven en dood. Zolang de mens zich door zijn karma kluistert aan dat rad van het bestaan volgt in deze samsarische wereld existentie op existentie. Deze vicieuze cirkelgang, dat rondwentelen van het wiel, wordt gaande gehouden door de op elkaar inwerkende en de elkaar conditionerende krachten. Het zijn traditioneel twaalf schakels (nidâna's), die in onderlinge samenhang de hele kringloop van leven en dood uit het verleden door het heden naar de toekomst bepalen. Volgens de boeddhistische mythologie - ik kan misschien beter zeggen: in de beeldspraak van het boeddhisme, want hier is naar mijn mening van overdrachtelijk taalgebruik sprake - kan men wedergeboren worden in verschillende werelden of bestaansvormen, maar wel allemaal behorende tot de samsâra. Van de vijf vormen van bestaan zijn er drie ongelukkige en twee gelukkige lotsbestemmingen. (Later is er nog een zesde mogelijke incarnatiewereld aan toegevoegd). Deze worden iconografisch weergegeven als segmenten binnen de cirkelomtrek van het levenswiel, in de greep gehouden door een demonisch wezen dat de vergankelijkheid symboliseert. Het hemelse rijk van de deva's, een toestand van hemelse vreugde, en de menselijke wereld worden in het vooruitzicht gesteld als het goede karman overweegt. Is het tegendeel het geval, dan is incarnatie in het dierenrijk (angst en vervolging), in de wereld van hongerige geesten, preta's, of zelfs in de hel het gevolg.

Erik Bruijn zegt in zijn boek Tantra, yoga en meditatie (1980, p. 199): 'Volgens de exoterische uitleg worden deze reïncarnatie-sferen beschouwd als werelden, loka's, waarin men na de fysieke dood wordt wedergeboren. Volgens de esoterische uitleg moeten zij echter beschouwd worden als ervaringswerelden waarin men geestelijk herboren kan worden, overeenkomstig het niveau van spirituele ontwikkeling.' Het is eenzelfde uitleg als in de orthodox-christelijke traditie ten aanzien van bijvoorbeeld een fenomeen als de opstanding, die ook niet materieel-lichamelijk, maar geestelijk kan worden verstaan.

Het is alles immers beeldspraak, maar helaas, de metafoor wordt te vaak voor de werkelijkheid gehouden. Wat overdrachtelijk en symbolisch bedoeld is, wordt letterlijk verstaan en begrepen.

In de ontstaan geschiedenis van het boeddhisme zien we duidelijk hoe oude symbolische patronen en modellen zich handhaven binnen een geheel nieuw denksysteem. Het concept van de tijd bijvoorbeeld, het beeld van de samsâra als eindeloze kringloop van bestaan en vergankelijkheid van al het wereldse (samsâradukkha, Visuddhi Magga 531). Ook de boeddhistische kosmologie met haar wereldcycli tijdrekening - het schijnt naar natuurwetenschappelijk inzicht verrassend modern geformuleerd - is toch niet wezenlijk verschillend van de opvattingen daarover in de voorafgaande periode. Ook in het vroege boeddhisme wordt de eeuwige stroom van het bestaan - begin- en eindeloze rondgang van opgaan, blinken en verzinken, de metafoor van de dagelijkse gang van de zon - als een ramp gezien. 'Laat je niet misleiden, Ananda, het leven is één lange smart, niets dan lijden. Het kind heeft gelijk te huilen zodra het geboren is.' Het is dezelfde teneur als van de Maitrî Upanishad: 'Hoe zou men genoegen kunnen beleven in dit lichaam dat wegkwijnt door ziekte en ouderdom in een wereld waarin alles - tot grote helden en koningen, tot meren en bergen toe - tot de ondergang is gedoemd? Wij zijn in deze samsâra als een kikvors in een waterloze put.'

(Slot volgt.)

DRAAIING VAN HET RAD VAN DE LEER

Binnenkort verschijnt:
Boeddha's Tweede Draaiing van het Rad van de Leer; teksten over Perfectie van Inzicht en Vaardigheid in Middelen. Vertaald en van verklarende noten voorzien door Jan de Breet, met een inleiding door Jan de Breet en Rob Janssen.
Uitg. Kern Institute, Leiden (Kern Institute Miscellanea 8).
Prijs f.18,50; voor donateurs van de Stichting Vrienden van het Boeddhisme f.12,50.
U kunt het boek bestellen door overmaking van het verschuldigde bedrag op postgiro 129537 t.n.v. Vereniging Vrienden van het Instituut Kern, Witte Singel 25, 2311 BG Leiden.

DALAI LAMA OP BEZOEK IN NEDERLAND:

'GEWELD ZAL IK NOOIT TOESTAAN'

Het vierdaagse verblijf van de Dalai Lama in ons land, van 4 tot 7 juni jl., droeg wel een heel ander karakter dan zijn eerste bezoek aan Nederland, in het najaar van 1973.

De Dalai Lama bezocht ons land toen uitdrukkelijk en uitsluitend als geestelijk leider. Politieke uitspraken en het aanroeren van politieke onderwerpen in gesprekken met het 'staatshoofd in ballingschap' waren taboe. Op zondagmiddag 7 oktober 1973 hield hij in de afgeladen aula van het Koninklijk Instituut voor de Tropen een voordracht en beantwoordde vele (schriftelijke) vragen. Maar, zoals het verslag in Saddharma (december 1973) vermeldt: 'Om begrijpelijke redenen werden vragen van politieke aard achterwege gelaten."

De officiële autoriteiten waren in die tijd uiterst beducht voor woedende reacties van Peking als de Dalai Lama zich zou uitlaten over de Chinese overheersing van Tibet. Een bezoek aan paleis Soestdijk vond min of meer tersluiks plaats. De Dalai Lama was ten paleize uitgenodigd door prins Bernhard, zo luidde de officiële verklaring. Zodoende werd indruk vermeden dat hij als staatshoofd werd ontvangen door het Nederlandse staatshoofd. Het nam niet weg dat de toenmalige koningin Juliana, zeer geïnteresseerd in geestelijke zaken, zich de kans niet liet ontgaan om met de Dalai Lama van gedachten te wisselen toen hij eenmaal op Soestdijk in gesprek was met prins Bernhard. "Ook de koningin heeft zich bij hen gevoegd," aldus het verslag in Saddharma.

Boodschap van vrede

Deze keer, bijna 21 jaar later, stond het bezoek van de Dalai Lama aan Nederland volledig in het teken van de politiek. De aanleiding was de uitreiking van de Roosevelt Four Freedoms Awards omdat hij 'met zijn boodschap van vrede en begrip de onderdrukten, waar ter wereld ook, inspireert'. En hij ging breedlachend op de foto met de voormalige koningin Juliana, nu weer prinses. Zij heeft in 1982 als eerste de onderscheiding ontvangen. Nadien zijn het steeds staatslieden geweest die, afwisselend in New York en de Zeeuwse hoofdstad Middelburg, de onderscheiding kregen. De Four Freedoms Awards herinneren aan het recht op vrijheid van meningsuiting, van godsdienst, van gebrek en van vrees. De Amerikaanse president Roosevelt - van Zeeuwse

afkomst - noemde deze vrijheden in zijn State of the Union, zijn 'troonrede', in het oorlogsjaar 1941 essentieel voor de mensheid. Bij de vier vrijheden werd in verband met de Dalai Lama natuurlijk in het bijzonder gedacht aan zijn inzet om Tibet op geweldloze wijze te bevrijden van de Chinese bezetting. Het politieke stempel werd heel krachtig op het bezoek gedrukt toen de Dalai Lama in Den Haag een gesprek had met minister van buitenlandse zaken, dr.P.H. Kooijmans.
Ook in gesprekken met journalisten schuwde de Dalai Lama ditmaal de politiek allerminst, integendeel, het ging steeds vrijwel uitsluitend over de politieke situatie in Tibet. Politici in westerse landen zijn de afgelopen jaren steeds openlijker de situatie van de mensenrechten in andere landen aan de orde gaan stellen. Tijdens staatsbezoeken is het onderwerp niet langer verboden. Nederland heeft zelfs enkele jaren geleden een ernstig conflict met Indonesië geriskeerd door zware kritiek te oefenen op schending van de mensenrechten op het Indonesische eiland Timor.

De Dalai Lama, winnaar van de Nobelprijs voor de Vrede, heeft ondanks de koudwatervrees van de autoriteiten in het verleden, geregeld de gelegenheid aangegrepen om de onderdrukking van de Tibetaanse bevolking in zijn geboorteland onder de aandacht te brengen. Steeds ook heeft hij gehamerd op geweldloosheid en telkens weer legde hij een groot optimisme aan de dag. Vlak voor een vorig bezoek aan Nederland, in mei 1986, wees hij erop dat onder het Chinese bestuur over Tibet (sinds hij zich in 1959 als balling in Noord-India vestigde) een zesde van het Tibetaanse volk is omgekomen en tien procent een kortere of langere periode opgesloten heeft gezeten. Op de beweringen van de Chinese overheid dat de Tibetanen niet worden onderdrukt, had hij een even simpele als effectieve reactie: er moet worden aangetoond dat de Tibetanen onder het communistische bewind gelukkig zijn; een referendum onder internationaal toezicht zou daarvoor het aangewezen middel zijn. Peking heeft uiteraard nooit iets van deze suggestie willen weten.

Geweldloosheid

In NRC Handelsblad van 6 juni jl. (de 59ste verjaardag van de Dalai Lama) werd hij beschreven als de 'god-koning' die ondanks 35 jaar ballingschap nog altijd een vrolijke, jongensachtige lach laat zien en blijmoedig verzekert dat hij in 1995 of 1996 naar Tibet zal terugkeren. Zijn vertrouwen baseert hij op de verandering die China volgens hem zal ondergaan na de dood van de 89-jarige leider Deng

Xiaoping, wiens gezondheid zeer fragiel is. De Dalai Lama hoopt dat de Chinese leider op zijn sterfbed de bezetting van Tibet ongedaan zal maken: "Een Chinees wil, vóór het deksel van de doodkist zich boven hem sluit, nog één belangrijke kwestie uit zijn afgelopen leven rechtzetten." De Dalai Lama wijst het gewelddadige Tibetaanse verzet tegen de Chinese bezetters, dat de laatste tijd lijkt toe te nemen, absoluut af. De krant citeert hem aldus: "Geweldloosheid is een van mijn principes. Zolang ik de verantwoordelijkheid draag, zal ik het gebruik van geweld nooit toestaan."

Geweldloosheid was ook zijn thema op de bijeenkomst in Den Haag met vele honderden belangstellenden die zich op een of nadere manier met Tibet of de Dalai Lama verbonden voelen. In 1987 heeft hij de eis van volledige onafhankelijkheid van Tibet laten vallen en de bereidheid uitgesproken akkoord te gaan met een vorm van autonomie binnen Chinees staatsverband. Peking heeft trouwens door een zorgvuldige immigratiepolitiek de bevolkingssamenstelling van Tibet ingrijpend gewijzigd. Er wonen nu 6 miljoen Tibetanen en 7,5 miljoen Chinese immigranten. Over de verbetering van de levensomstandigheden van het Tibetaanse deel van de bevolking toonde de Dalai Lama zich niettemin optimistisch. Hij herinnerde aan de door studenten geleide beweging voor democratie in China die vijf jaar geleden door het Volksbevrijdingsleger met geweld de kop werd ingedrukt. "Na vijf jaar zijn de democratische krachten in China nog zeer levendig. Wanneer het een open democratie wordt, zal dat in het voordeel uitvallen van de hele wereld." De diepste indruk maakte de Dalai Lama echter niet door zijn uitspraken over de politieke toekomst van Tibet, maar door zijn persoonlijkheid. De foto waarop hij arm in arm met prinses Juliana staat, breedlachend en ontspannen, haalde vele kranten. De Dalai Lama straalt de levenshouding uit die hij eens als volgt onder woorden bracht: 'Mijn leer is eenvoudig, want mijn leer is vriendelijkheid.'

JdB

Prinses Juliana kreeg van de Dalai Lama (met onderscheiding om de hals) een sjaal ten geschenke.

<u>*HET DIAMANT-SUTRA*</u>

HARMONISCHE BOEDDHA-WERELDEN

Vertaling en commentaar door Rob Janssen

De vertaling van de eerste negen hoofdstukken van het Diamant-Sutra is verschenen in de vorige drie nummers van Saddharma.

10a. De Verhevene sprak: 'Wat denk je, Subhuti, is er enige dharma (leer) die de Tathâgata ontvangen heeft van de volledig verlichte Arhat, de Tathâgata Dipankara?'

Subhuti sprak: 'Zeker niet, Verhevene, er is geen enkele dharma die de Tathâgata ontvangen heeft van de volledig verlichte Arhat, de Tathâgata Dipankara.'

10b. De Verhevene sprak: 'Een bodhisattva die aldus zou spreken: 'Ik zal harmonische Boeddha-werelden scheppen', hij zou onwaarheid spreken. En waarom? Harmonische Boeddha-werelden zijn harmonische Boeddha-werelden. Als niet-harmonisch zijn zij door de Tathâgata gepredikt. Daarom worden zij harmonische Boeddha-werelden genoemd.

10c. Daarom, Subhuti, moet door de bodhisattva, het grote wezen, een gedachte die op niets gebaseerd is voortgebracht worden; er moet een gedachte voortgebracht worden die nergens op steunt, die niet op vorm, geluid, geur, smaak, het tastbare of een voorstelling steunt. Dit is te vergelijken, Subhuti, met een man die begiftigd is met een groot lichaam, bijvoorbeeld een lichaam dat zo groot is als de koning der bergen, Sumeru. Denk je, Subhuti, dat hij als lichaam groot zou zijn?'

Subhuti sprak: 'Groot, Verhevene, groot, Welgegane, zou hij als lichaam zijn. En waarom? Een lichaam is een lichaam. Als niet-zijn is het door de Tathâgata verkondigd. Daarom wordt het lichaam genoemd. Immers, Verhevene, het is noch een zijn noch een niet-zijn. Daarom wordt het lichaam genoemd'.

11. De Verhevene sprak: 'Wat denk je, Subhuti, als er zo veel Ganges-rivieren zouden zijn als er zandkorrels zijn in de grote Ganges-rivier, zouden daarin dan veel zandkorrels zijn?'

Subhuti sprak: 'In de eerste plaats, er zouden veel Ganges-rivieren zijn, om maar te zwijgen van het aantal zandkorrels in die Ganges-rivieren.'

De Verhevene sprak: 'Luister goed, Subhuti, naar wat ik je nu zeg.

Indien een of andere vrouw of man zoveel wereldsystemen als er zandkorrels in die Ganges-rivieren zijn zou vullen met de zeven juwelen en deze ten geschenke zou geven aan de Tathâgatas, de Arhats, de Volledig Verlichten - wat denk je, Subhuti, zou die vrouw of man op grond daarvan een grote massa verdienste verwerven?'

Subhuti sprak: 'Ja, Verhevene, ja, Welgegane, die vrouw of man zou op grond daarvan een grote massa verdienste verwerven, een onmeetbare, een onschatbare'.

De Verhevene sprak: 'En als, Subhuti, een vrouw of man die, na zovele wereldsystemen met de zeven juwelen geheel gevuld te hebben, deze aan de Tathâgatas, de Arhats, de Volledig Verlichten ten geschenke zou geven en als deze zoon of dochter van goede familie ook maar zoveel als één vers van vier regels uit deze dharma-preek genomen zou hebben en aan anderen onderwezen en uitgelegd zou hebben, dan zou deze op grond van dit laatste een grotere massa van verdienste verwerven, een onmeetbare, een onschatbare.

12. En verder, Subhuti, de plaats op aarde waar slechts een enkel vers van vier regels uit deze dharma-preek genomen en gereciteerd of uitgelegd zou worden, die plaats op aarde zou als het ware een schrijn zijn voor de wereld met zijn goden, mensen en asuras. Wat dan te zeggen van diegenen die deze dharma-preek in zijn geheel in zich zullen opnemen, zullen reciteren, zullen bestuderen en in detail aan anderen zullen uiteenzetten - zij zullen, Subhuti, begiftigd worden met iets uiterst wonderbaarlijks. En op die plaats op aarde verblijft de Leraar of een of andere plaatsvervanger van de wijze Leraar.'

13a. Aldus toegesproken sprak de eerwaarde Subhuti tot de Verhevene het volgende: 'Hoe heet, Verhevene, deze dharma-preek en hoe zal ik haar in mijn herinnering dragen?' Na deze woorden sprak de Verhevene tot de eerbiedwaardige Subhuti het volgende: 'Deze dharma-preek heet 'Perfectie van Inzicht' (Prajñâpâramitâ), Subhuti, en als zodanig moet je haar in je herinnering dragen. En waarom? Die Perfectie van Inzicht, die door de Tathâgata gepredikt is, die is als niet-Perfectie van Inzicht door de Tathâgata gepredikt. Daarom wordt zij Perfectie van Inzicht genoemd.'

Commentaar

In hoofdstuk 10 wordt een thema opgenomen dat al in hoofdstuk 7 behandeld is (zie Saddharma, mei 1994). Hier gaat het om de vraag, of de Tathâgata (in casu Gautama, de Boeddha van onze tijd) van Dipankara (een Boeddha die miljarden (!) jaren geleden geleefd zou

hebben) de Dharma ontvangen heeft. In deze passage wordt verwezen naar de legende omtrent de Boeddha. 'Boeddha' is eigenlijk een soortnaam, zoals het woord 'koning' in onze wetsteksten, waarmee zelfs de huidige koningin aangeduid kan worden. Volgens de Mahâyâna-teksten is het aantal Boeddha's even ontelbaar als het aantal zandkorrels in de Ganges. De oudste Pâli-teksten zijn wat 'zuiniger' en noemen slechts zes Boeddha's vóór Gautama; latere Pâli-werken breiden de lijst aan het begin uit met nog 21 Boeddha's. Andere tellingen komen tot een totaal van 24 Boeddha's. Er zijn dus vele versies van de mythe, die ons in wezen op niets anders attent wil maken dan op het universele karakter van verlichting. Lama Govinda ziet de kwaliteit van verlichting latent aanwezig in iedere vorm van bewustzijn. Deze zal tot rijping komen, volgens een universele wetmatigheid, wanneer de condities gunstig zijn. Het leven van een Boeddha moet dus gezien worden in een geheel ander perspectief dan de historicus gewend is. Een enkele Boeddha is slechts een fractie van een veel meer omvattende ontwikkeling, waarin het menselijke element het vehikel is voor de herontdekking van het universele karakter van de geest of het bewustzijn, dat volgens de Prajñâpâramitâ-sutra's 'onvoorstelbaar is in zijn ware natuur' (Maha Bodhi Journal, mei/juni 1954).

In onze tijd leven slechts vijf Boeddha's, van wie Gautama de vierde is en Maitreya de laatste zal zijn. Dipankara leefde in een aeon, dat een Sâramanda-kappa wordt genoemd. In zo'n aeon (kappa, Skt. kalpa) leven vier Boeddha's, van wie hij de laatste was. Onder zijn gehoor bevond zich de asceet Sumedha. Deze nam het voornemen op zich later een Boeddha te worden en verscheen tenslotte als Gautama. Maar Sumedha heeft geen Dharma ontvangen van Dipankara, zegt onze tekst. De reden hiervoor wordt niet uiteengezet, maar men kan vermoeden dat bedoeld wordt: een formuleerbare dharma is niet de dharma; dharma is dharma, omdat het niet-dharma is (zie Saddharma, mei 1994, voor nadere uitleg). De dharma is uiteindelijk leeg van substantie, evenals alle andere dingen.

In 10b wordt met 'Boeddha-wereld' een zogenaamd 'Rein Land' bedoeld. Het meest bekende is Sukhâvati van Boeddha Amitâbha (Jap. Amida), dat in de Jodo Shin Shu een grote rol speelt als equivalent van nirvana. Zo'n Boeddha-wereld toont veel gelijkenis met een paradijs. Het is een harmonisch, evenwichtig gestructureerde wereld, die scherp afsteekt tegen de chaotische, bezoedelde wereld waarin wij leven. Ook zo'n Boeddha-wereld heeft geen harmonie (geen gouden borden om van te eten, geen hemelse muziek, ja zelfs geen bestaan,

geen essentie) en is daarom als niet-harmonisch door de Boeddha voorgesteld. Daarom juist is zij harmonisch!

In 10c wordt gesteld dat de mens om verlost te worden de identificaties met de zintuigen en met al wat via de zintuigen (inclusief ons denken) tot ons komt, dient op te geven. Dat wordt bedoeld met de 'gedachte die nergens op steunt'. Zelfs van iemand met een lichaam zo groot als de berg Sumeru wordt door de Boeddha gezegd, dat hij een 'niet-zijn' heeft. Alles wat ons als solide en massief voorkomt heeft in laatste instantie geen substantialiteit.

Met hoofdstuk 11 wordt het slot ingeluid van de tekst die waarschijnlijk het oorspronkelijke sutra vormde. Op typisch Indisch uitbundige wijze wordt de verdienste geschilderd van degene die zelfs maar één vers van deze tekst aan anderen uitlegt. De plaats waar zulks geschiedt wordt tot een schrijn. Daar waar de hele tekst wordt gememoriseerd, bestudeerd en verklaard - daar is zelfs de Boeddha of een plaatsvervanger aanwezig.

Uit de naamgeving van het sutra blijkt tenslotte duidelijk dat het gaat om een tekst die tot het geheel van de Perfectie-van-Inzicht-literatuur gerekend moet worden. Ook hierbij wordt nog even de kans gegrepen om te zeggen dat de preek als niet-Perfectie van Inzicht verkondigd is en juist daarom ..., maar dat begrijpt u als lezer ondertussen wel! *RJ*

1. Een aeon duurt erg lang. Op de vraag van een monnik dienaangaande (SN 178) antwoordde de Boeddha met een vergelijking. Als een man met een zijden doek uit Benares aan het einde van iedere eeuw naar een berg zou gaan, die vier mijlen hoog, breed en lang is en daar bij iedere gelegenheid met deze doek even langs zou strijken, dan zal deze berg eerder weggepoetst zijn dan de aeon verstreken!

AFSCHEID VAN BESTUURSLEDEN VRIENDEN VAN BOEDDHISME

Twee bestuursleden van de Stichting Vrienden van het Boeddhisme, die vele jaren het hunne hebben bijgedragen aan het reilen en zeilen van onze organisatie, hebben onlangs afscheid genomen.

Ing. W.J. Roscam Abbing, die een groot aantal jaren op voortreffelijke wijze de veeleisende functie van secretaris vervulde en vervolgens als gewoon lid van het bestuur met bedachtzaamheid en wijsheid zijn werk voor de stichting voortzette, heeft om redenen van leeftijd besloten zijn bestuursfunctie te beëindigen. In de bestuursvergadering van mei jl. onderstreepte de voorzitter, prof.dr. R.H.C. Janssen, de verdiensten van de heer Roscam Abbing voor het boeddhisme in ons land, niet alleen als bestuurslid, maar ook door de vele voordrachten die hij in de loop der jaren heeft gehouden.

Eerder had Bruno Mertens afscheid genomen als bestuurslid wegens zijn vertrek naar Nieuw-Zeeland, waarover wij in ons meinummer hebben bericht. Bruno Mertens herinnerde zijn medebestuursleden alleen al door zijn activiteiten in de leefgemeenschap Tidorp op Schouwen-Duiveland bij voortduring aan de noodzaak, het boeddhisme in de praktijk van het leven tot uitdrukking te brengen. ☐

BOEDDHISTISCHE KUNST OP HERFSTBIJEENKOMST SVB

'Kunst en boeddhisme' is het thema van de herfstbijeenkomst van de Vrienden van het Boeddhisme, die wordt gehouden op zaterdag 29 oktober a.s.. Vanwege de bereikbaarheid is als plaats van de bijeenkomst ditmaal het Stiltecentrum, Hoog-Catharijne in Utrecht gekozen, pal bij Centraal Station en parkeergarages.

Dr. K. van Kooy, rijksuniversiteit Leiden, bespreekt de ontwikkeling van de iconografie van het Boeddhabeeld.

De Groninger kunstenaar H. Kockelkoorn, die al vele jaren vipassana-meditatie beoefent onder leiding van de eerw. Mettaviharee, vertelt over de invloed van boeddhisme en meditatie op zijn kunst.

Tenslotte zal dr. W.R. van Gulik, oud-directeur van het Rijksmuseum voor Volkenkunde in Leiden en evenals dr. van Kooy verbonden aan de Leidse universiteit, spreken over de kunstuitingen in het Zenboeddhisme en hun betekenis.

Donateurs van de Stichting Vrienden van het Boeddhisme zullen tijdig nadere mededelingen over de herfstbijeenkomst ontvangen. ☐

BUN BIJEEN IN VIETNAMESE TEMPEL TE NEDERHORST DEN BERG

In de Van Hanh Pagoda, de Vietnamees-boeddhistische tempel die is gevestigd in een verbouwde boerderij in Nederhorst den Berg, werd op 1 mei jl. de jaarlijkse ontmoetingsbijeenkomst van de Boeddhistische Unie Nederland (BUN) gehouden. De ruime tempel was net groot genoeg voor het aantal bezoekers.

Twee in de tempel residerende Vietnamese monniken hielden na het welkomstwoord van BUN-voorzitter drs. Aad Verboom een spirituele toewijding met gezangen in hun landstaal. Aan de toewijding werd ook deelgenomen door de Nederlandse monnik Kelsang Dragpa van de (Tibetaanse) Nieuwe Kadampa-traditie.

De monnik Thich Trong Tri gaf een overzicht van de geschiedenis van het boeddhisme in Vietnam, dat in het gebied zijn intrede deed in de eerste eeuw van onze jaartelling. Het noordelijk deel behoorde eeuwenlang tot het Chinese rijk, het zuidelijk deel tot rijken waar de Indische beschaving was doorgedrongen. Het Vietnamese boeddhisme is een mengsel van Mahayana, in het bijzonder Ch'an of Zen, en Theravada, tevens sterk beïnvloed door de oude inheemse godsdienst die draait om de hulp van de geesten van overledenen aan de levenden. Op het altaar in de Van Hanh Pagoda staat naast een beeld van de Boeddha (Shakyamuni) niet alleen een beeld van de bodhisattva Avalokiteshvara (Kuan-yin), maar ook van de bodhisattva Kshitigarbha, die de geesten van de overlevenden zonodig redt uit de hel. Mantra's worden in allerlei sekten veelvuldig gebruikt om de hulp van bovennatuurlijke machten in te roepen en de Verlichting naderbij te brengen.

Het Franse koloniale bewind in Vietnam beschouwde het boeddhisme niet als een godsdienst, uiteraard in tegenstelling tot het christendom, maar als een geestelijke vereniging. In de politieke strijd van de Vietnamezen tegen achtereenvolgens het Franse en communistische bewind hebben de boeddhisten consequent gekozen voor geweldloosheid, aldus Thich Tring Tri. Nadat Zuid-Vietnam onder het communistische Noordvietnamese bewind was gekomen, zijn honderdduizenden mensen gevlucht. In 1978 arriveerden de eerste vluchtelingen in ons land en vijf jaar later werd met hulp uit Frankrijk een stichting van Vietnamese boeddhisten in Nederland opgericht.

De monniken in de Van Hanh Pagoda verrichten dezelfde bezigheden als monniken in Vietnam. Zij verlenen geestelijke steun aan hun landgenoten bij ziekte, overlijden en andere levensproblemen,

en verzorgen de activiteiten in het centrum, zoals de drie jaarlijkse feesten, waarvan de verjaardag van de Boeddha het hoogtepunt is.

Na de zeer smakelijke en royale Vietnamese lunch hield de zenlerares Eveline Beumkes een voordracht over de zenmeester Thich Nhat Hanh, die tijdens de Vietnamoorlog in zijn land een soort Vredeskorps op boeddhistische basis leidde. Hij woont nu als balling in de door hem gestichte boeddhistische gemeenschap Plum Village, in de buurt van de Franse stad Bordeaux, als hij tenminste niet op reis is door de Verenigde Staten of Europa voor het geven van lezingen en zentrainingen. Enkele video-fragmenten gaven een goede indruk van zijn praktische, eenvoudige methoden voor oefening van de aandacht in het dagelijks leven. (Zie de Boeddhistische Agenda voor bijeenkomsten in ons land in de geest van Thich Nhat Hanh.) □

NETWERK VROUWEN EN BOEDDHISME

Sinds een jaar bestaat er een Netwerk Vrouwen en Boeddhisme. Het Netwerk is ontstaan naar aanleiding van conferenties over 'Vrouwen en boeddhisme' die in 1989 en 1991 op de Tiltenberg in Vogelenzang zijn gehouden.

"Aan de ene kant biedt het boeddhisme een leer volgens welke vrouwen en mannen gelijkwaardig zijn, aan de andere kant is er een praktijk die hier meestal haaks op staat. Deze dubbele situatie stelt vrouwen voor problemen, maar daagt ook uit tot het vinden van nieuwe wegen die meer op vrouwen zijn afgestemd," schrijft de coördinatiegroep van het Netwerk in een informatiefolder.

Het Netwerk beoogt vrouwen die belangstelling hebben voor thema's rond vrouwen en boeddhisme met elkaar in contact te brengen, uitwisseling van ervaringen tussen vrouwen uit verschillende boeddhistische stromingen en deelneming van vrouwen aan de ontwikkeling van het boeddhisme in het Westen. Activiteiten zijn o.a.: tweemaal per jaar een nieuwsbrief, studiegroepen in Amsterdam en Nijmegen en een jaarlijkse ontmoetingsdag. Nadere inlichtingen: Nicolette Houtman, Ecliptica 31, 5175 XG Loon op Zand, tel. 04166-3777. □

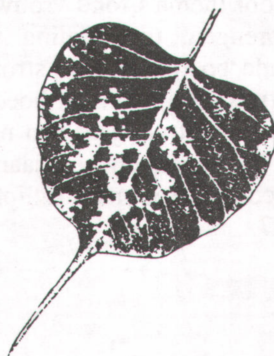
'ADIEU, BODHI BAUM'

Het achttienjarige tijdschrift Bodhi Baum, uitgegeven in Wenen, is opgeheven. Onder dezelfde naam wil de redactie een jaarboek gaan uitgeven. Het jaarboek 1995 moet in oktober a.s. verschijnen.

Met veel enthousiasme werd vorig jaar een gedaanteverandering van het kwartaalblad ingevoerd om het boeddhisme in een meer eigentijdse vorm te presenteren. Van Zeitschrift für Buddhismus werd de Bodhi Baum Zeitschrift für Gesellschaft und Kultur. Nu echter heeft de redactie moeten zwichten voor de materiële werkelijkheid. Redacteur Franz Ritter zet in het laatste nummer onder het kopje 'Adieu, Bodhi Baum' uiteen dat het steeds moeilijker wordt om oorspronkelijke bijdragen van auteurs over boeddhisme te krijgen. Er zijn weinig duitstalige schrijvers die geschikte bijdragen kunnen leveren. Bovendien bleek het onmogelijk om de touwtjes financieel aan elkaar te blijven knopen. Het aantal abonnees en advertenties bleef te gering in verhouding tot de kosten. De uitgever, Erich Skrleta van Octopus Verlag, heeft zich gewonnen moeten geven.

Het geplande jaarboek Bodhi Baum beoogt een 'Handbuch über das buddhistische Leben im deutschsprachigen Raum' te zijn. Het eerste jaarboek zal onder meer uitgebreide artikelen bevatten over het Hart-Sutra en over Lama Anagarika Govinda, en beschouwingen over boeddhistische ontwikkelingen in het Westen. Er komt ook een uitgebreide 'service-rubriek': een agenda van boeddhistische activiteiten en gegevens over alle boeddhistische centra en groeperingen in het Duitse taalgebied en de ermee verbonden monniken, nonnen en lekenleraren.

Het jaarboek krijgt een omvang van ca. 300 pagina's. Een abonnement kost öS 350/DM 50. Te bestellen bij: Dr. Walther Karwath Gesellschaft, Fleischmarkt 16, A-1010 Wenen. □

NIEUWE KADAMPA TRADITIE BREIDT UIT IN NEDERLAND

Twee Nederlands sprekende monniken, Kelsang Sherab (van Engelse afkomst) en Kelsang Dragpa, hebben zich in ons land gevestigd om de Nieuwe Kadampa Traditie meer bekendheid te geven.

De NKT, zoals de gebruikelijke aanduiding luidt, is een Mahayana-traditie, gesticht door Geshe Kelsang Gyatso, een Tibetaanse monnik die sinds 1977 in Groot-Brittannië woont. 'Kadampa' betekent 'zij die alle instructies van de Boeddha in praktijk brengen'. Het woord werd voor het eerst gebruikt voor de volgelingen van de boeddhistische leraar Atisha (982-1054) uit Bengalen, die zich in 1042 in Tibet vestigde. Zijn leerling Drom stichtte de Kadampa-traditie van het Tibetaanse boeddhisme. De traditie bracht leraren voort die grote kennis paarden aan een diepgaande spirituele beoefening van de boeddhistische leer.

Geshe Kelsang Gyatso stelt zich ten doel, met deze traditie als voorbeeld, de essentie van de leer van de Boeddha uit te dragen in een vorm die geschikt is voor de westerse geest en de westerse manier van leven. Hij heeft veertien boeken in het Engels gepubliceerd met commentaren op de leringen van de grote Tibetaanse meester Tsongkhapa (1357-1419).

Kelsang Gyatso heeft drie spirituele studieprogramma's ontwikkeld: het algemene programma dat een inleiding in de boeddhistische leer en de beoefening van Sutra en Tantra biedt, het basisprogramma van ongeveer vier jaar waarbij het accent ligt op de systematische bestudering van vijf boeken van Kelsang Gyatso, en het onderwijzerstraining programma van zeven jaar, bedoeld om mensen op te leiden tot onderwijzers van de dharma.

Inlichtingen: Kelsang Sherab en Kelsang Dragpa, Admiraal de Ruyterlaan 9, 1215 LV Hilversum, of Boeddhistisch Centrum Ghantapa, Dovenetelweg 75, 2555 TD Den Haag, tel. 070-368.3334.□

BOEDDHISTISCHE AGENDA

Comparatieve Filosofie, Antwerpen

De School voor Comparatieve Filosofie in Antwerpen vervolgt vanaf 3 september a.s. de leergangen over o.m. Chinese en Indische filosofie. Docenten zijn o.a. prof.dr. U. Libbrecht, dr. B. Nagel en prof.dr. E. Zürcher. Inl.: Georges Bogaerts, secr., Mispelstraat 126, 9100 Sint-Niklaas, België, tel. (03)776.1488.

Dharmadhatu, Amsterdam

5, 6 en 7 aug.: Het hart van de Boeddha, lezingen door Khandro Rinpoche, hoofd van het nonnenklooster in Rumtek (Sikkim, India). Inl.: Shambala Centrum, 1e Jacob van Campenstraat 4, 1072 BE Amsterdam, tel. 020-6794753 of 020-6228120.

India Instituut

15 sept.: begin cursus Elementair Sanskrit en cursus Sanskrit (vervolg). Docent: drs. P. Groeneweg. 12 jan. 1995: begin cursus Inleiding tot het boeddhistisch denken. Docent: dr. A.R. Scheepers. Inl.: India Instituut, postbus 75861, 1070 AW Amsterdam, tel. 020-662.6662 (D.F. Plukker), 020-664.1223 (P. Groeneweg).

Kanzeon Zen Centrum Nederland

25-28 aug.: City-sesshin, Amsterdam, o.l.v. Nico Tydeman en Gretha Aerts. Wekelijkse zazen-bijeenkomsten worden voorts gehouden in Enschede, Den Haag, Hoorn, Leiden, Nijmegen, Rotterdam. Inl.: Kanzeon Zen Centrum Amsterdam, Kraijenhoffstraat 151, 1018 RG Amsterdam, tel. 020-6276493/6187922.

Maitreya Instituut

22-29 juli: Lam Rim-retraite, ingeleid door Geshe Sonam Gyaltsen.

Inl.: Maitreya Instituut, Heemhoeveweg 2, 8166 HA Emst, tel. 05787-1450.

Nyingma Centrum

16 sept.: begin cursus Innerlijke transformatie; begeleiding Robert Hartzema. Inl.: Nyingma Centrum, Reguliersgracht 25, Amsterdam, tel. 020-620.5207.

Thich Nhat Hanh

Elke vrijdag meditatieavond in Amsterdam, geïnspireerd door de Vietnamese zenleraar en vredesactivist Thich Nhat Hanh. Adres: Eveline Beumkes, de Genestetstraat 17hs, Amsterdam, tel. 020-616.4943. 14-21 okt.: retraite, in omgeving van Zwolle, o.l.v. zuster Jina, Nederlands sprekende non en zenlerares uit Plum Village, Frankrijk; zij ontving transmissie van Thich Nhat Hanh. 22-23 okt.: meditatieweekend o.l.v. zuster Jina; voormalige kapel De Genestetstraat 11, Amsterdam.

24 okt.: meditatiedag o.l.v. zuster Jina, Kamerlingh Onnesstraat 71, Groningen. 25 okt.: meditatiedag o.l.v. zuster Jina, Mettrayweg 28, Eefde (bij Zutphen). Inl.: Eveline Beumkes, zie boven.

Tiltenberg, Vogelenzang

1-11 aug.: sesshin o.l.v. Prabhâsa Dharma Rôshi. (Inl.: Annelies Hendriks, tel. 071-410998.) 16-18 sept.: int. conferentie Boeddhisme-Christendom, met prof.dr. Ilse Bulhof, prof.dr. Mary Grey dr. Jan Swyngedouw, dr. Han de Wit.

Inl.: De Tiltenberg, Zilkerduinweg 375, 2114 AM Vogelenzang, tel. 02520-17044.

Vipassana

11-21 augustus: meditatieretraite o.l.v. eerw. P.K.K. Mettavihari m.m.v. Joke Hermsen. Volksabdij, O.L.V. ter Duinenlaan 199, Ossendrecht. Inl.: Ank Schravendeel, Bodegravenstraat 68, 5043 BR Tilburg, tel. 013-710787.

Vipassana Groningen

23-25 sept.: meditatie-weekend ol.v. Frits (Jhananando) Koster. 21-23 okt.: Lam Rim-weekend o.l.v. Lama Lobsang Yeshi Rinpoche. Inl.: Kamerling Onnesstraat 71, 9727 HG Groningen, tel. 050-276051 (Frits Koster) of 050-775562 (Karin Rol). □

De Boeddha-figuur op het omslag stelt Amida voor, de Boeddha van het Oneindige licht, gezeten in de handhouding van meditatie.
Het achttiende-eeuwse Japanse beeld bevindt zich in het Rijksmuseum voor Volkenkunde te Leiden. Foto Else Madelon Hooykaas.

